

ANIMACIJOS TERMINŲ APIBRĖŽČIŲ STRUKTŪRINIŲ MODELIŲ YPATUMAI

Structural Models of Definitions of Animation Terms

AUŠRA RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

El. paštas: ausra.ganusauskiene@lki.lt

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8655-7333>

Mokslinių tyrimų kryptys: terminologija, terminografija.

<https://doi.org/10.35321/bkalba.2025.98.06>

ANOTACIJA

Straipsnyje nagrinėjamos iki šiol terminologiniu požiūriu netirtos animacijos terminų apibrėžtys, trumpai aptariama apibrėžties samprata. Remiantis animacijos terminų žodynėlių medžiaga, nustatyti apibrėžčių tipai ir jų struktūriniai modeliai. Tyrimas parodė, kad pagal santykį su sąvokų sistema apibrėžtys skirstytinos į sisteminės, pusiau sisteminės ir nesisteminės. Dažniausios yra sisteminės apibrėžtys (56 proc.), iš jų vyrauja intensioninės (55 proc.), o ekstensioninės labai retos. Rečiausios – nesisteminės apibrėžtys (14 proc.). Animacijos terminų struktūrinių modelių analizė atskleidė, kad intensioninės ir ekstensioninės apibrėžtys labiausiai atitinka reikalavimus – joms būdinga loginė sandara ir jos leidžia nustatyti sąvokos vietą sistemoje. Kiti modeliai (aprašomosios, mišriosios, nepilnosios, enciklopedinės) tik iš dalies tenkina terminologines reikmes, tačiau prirėkus gali būti koreguojami į sisteminių apibrėžčių modelius. Nuorodinės ir sinoniminės apibrėžtys neatlieka tikrosios apibrėžties funkcijos – atskleisti sąvokos turinį ir jos vietą sąvokų sistemoje, – tačiau padeda išlaikyti nuoseklią terminų pateikimą šaltiniuose. Tyrimo rezultatai rodo, kad visos apibrėžtys atlieka tam tikrą funkciją, o jų tinkamumą lemia tai, kaip jos atitinka bendruosius apibrėžčių kūrimo reikalavimus.

ESMINIAI ŽODŽIAI: animacijos terminas, apibrėžčių reikalavimai, apibrėžtis, apibrėžties tipas, apibrėžties struktūrinis modelis, sąvoka, termininė reikšmė, terminas.

ABSTRACT

The article examines the definitions of animation terms that have not previously been analysed from a terminological perspective and briefly discusses the concept of definition. Using material from animation term glossaries, the study identifies types of definitions and their corresponding structural models. The analysis shows that, in relation to the concept system, definitions can be classified into three categories: systemic, semi-systemic, and non-systemic. Systemic definitions are the most common (56%), with intensional definitions predominating within this group (55%), while extensional definitions are very rare. Non-systemic definitions are the least common (14%). The analysis of structural models of definitions of animation terms shows that intensional and extensional definitions best meet the requirements, as they have a clear logical structure and allow the concept's place within the system to be established. Other models (descriptive, mixed, incomplete, and encyclopaedic) only partially satisfy terminological needs but can, where necessary, be revised into systemic definitions. Referential and synonymous definitions do not fulfil the function of a proper definition, but they contribute to the consistent presentation of terms in the sources. Overall, the results indicate that all definitions serve specific functions, while their suitability for terminological purposes depends on compliance with the general requirements for drafting definitions.

Copyright © 2025 Aušra Rimkutė-Ganusauskienė. Published by the Institute of the Lithuanian Language. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited. // Išleido [Lietuvių kalbos institutas](https://lki.lt/). Šis straipsnis yra atviros prieigos, platinamas pagal „Creative Commons“ priskyrimo licencijos sąlygas, leidžiančias neribotai naudoti, platinti ir atkurti turinį bet kokiame laikmenoje, nurodant autorių ir šaltinį.

Received: / **Gauta:** 2025-06-16. **Accepted:** / **Priimta:** 2025-11-03.

KEYWORDS: animation term, definition requirements, definition, definition type, definition structural model, concept, terminological meaning, term.

ĮVADAS

Animacija – daugiau nei šimtmetį gyvuojanti tarpdisciplininė sritis. Jos ištakos siejamos su judančio vaizdo atsiradimu ir pirmaisiais animaciniais filmais. Ši, kaip ir kitos sritys, yra veikama mokslo pažangos ir naujų technologijų, tokių kaip skaitmeninės technologijos ar dirbtinis intelektas, ir nuolat kinta. Kartu prireikia ir naujų animacijos sąvokas įvardijančių terminų. Šio straipsnio **objektas** – ne patys animacijos terminai, o jų apibrėžtys, todėl pirmiausia prisiminkime, kas laikoma termino apibrėžtimi.

Mokslinės lietuvių terminologijos teorijos kūrėjo Stasio Šalkauskio manymu, veiksmo pavadinimo *apibrėžti* „sudaiktavardintas (ad modum substantiae) pavadinimas yra *apibrėžimas*“ (Šalkauskis 1991: 204), o terminas *apibrėžtis* taip pat reiškia įvykdytą veiksmą ir yra apibrėžimo išdava. Terminologo Kazimiero Gaivenio teigimu, *apibrėžtis (definicija)* yra termino turinys (Gaivenis 2014 [1998]: 250) – ji „turi atspindėti termininės reikšmės intensionalo semas“ (Gaivenis 2002: 19).

Šiek tiek platesnė apibrėžties samprata pateikiama *Mokomajame terminologijos žodynelyje*: „išsamus žodinis apibūdinimas, atspindintis termininės reikšmės branduolio semas ir nusakantis sąvokos turinį, kuriuo tam tikru abstrakcijos lygmeniu atskleidžiami esminiai požymiai, skiriantys ją nuo gretimų sąvokų“ (Kvašytė 2005: 13, plg. Gaivenis, Keinys 1990: 22). Ją galima sieti su terminologijos darbu skirtame naujausiame tarptautiniame standarte ISO 704 *Terminology work – Principles and methods* minimu apibūdinimu. Standarte rašoma, kad apibrėžtis turi pateikti esminius apibrėžiamos sąvokos požymius ir taip atskirti sąvoką nuo kitų tos pačios dalykinės srities sąvokų (ISO 704 2022: 33). Vadinasi, remiantis šia samprata, galima teigti, kad apibrėžčiai turi būti parenkami būtini ir papildomi požymiai, atskleidžiantys, kuo apibrėžiama sąvoka siejasi su kitomis tos pačios srities sąvokomis ir kartu kuo nuo jų skiriasi, taip pat galima daryti prielaidą, kad požymiai turi būti universalūs ir nepriklausomi nuo konteksto (tradiciskai teigiama, kad terminą, priešingai nei paprastą žodį, turime suprasti be apibrėžties ar konteksto). Tačiau praktikoje taip būna ne visada: nustatyti visus būtinus ir pakankamus sąvokos požymius dažnai neįmanoma, o kartais visų jų galbūt ir nereikia.

Terminologas Juanas C. Sageris teigia, kad apibrėžtis kaip produktas yra lingvistinis sąvokos apibūdinimas, grindžiamas tam tikrų požymių, perteikiančių sąvokos prasmę, išvardijimu. Jis taip pat pažymi, kad apibrėžtis yra tarsi lygtis – sąvokos sudedamųjų prasminių elementų suma (Sager 1990: 51).

Aptarta apibrėžties samprata laikoma klasikine ir turinčia ilgą taikymo istoriją. Pirmasis apibrėžimo per giminę ir rūšinį skirtumą teoriją suformulavo graikų filosofas Aristotelis. Šiam apibrėžčių tipui, kai sąvoka apibrėžiama per artimiausią gimininę sąvoką ir ją skiriančius požymius, pirmenybę teikė ir terminologijos kaip atskiros kalbotyros šakos pradininkai Eugenius Wüsteris ir Helmutas Felberis. Toks apibrėžties tipas laikytinas palyginti griežtu ir šiuolaikinėje terminologijoje ne visada pakankamai atitinkančiu praktinius poreikius, palyginti su kitais galimais apibrėžčių tipais. Šią mintį patvirtina sociokognityvinės terminologijos atstovės Ritos Temmerman teiginys, kad daugelis sąvokų nėra aiškios. Pasak mokslininkės, tradicinis terminologijos argumentas, kad sąvokos turėtų būti aiškiai apibrėžtos, siekiant užtikrinti nedviprasmišką, vienareikšmę ir todėl veiksmingą komunikaciją, nėra įtikinamas (Temmerman 2000: 7). Taigi, termino apibrėžties statiškumas ir nekintamumas minėtos krypties terminologijos atstovų nėra laikomas būtina ypatybe. Nors jie nevengia šių apibrėžčių formulavimo taisyklių, atkreipia dėmesį į tai, kad apibrėžčių forma ir turinys skiriasi priklausomai nuo kategorijų tipų ir naudotojo reikalavimų (Temmerman 2000: 8).

Teresa Cabré apibrėžtį suvokia kaip sąvokos turinio apibūdinimą. Ji atkreipia dėmesį į tai, kad laikantis idealistinės E. Wüsterio terminų ir apibrėžčių sampratos terminai iš dalies praranda savitumą kaip natūralios kalbos vienetai (Cabré 2023: 13).

Antonio San Martínas apie terminologinę apibrėžtį kalba kaip apie svarbiausio sąvokos turinio, kurį perteikia terminas, apibūdinimą natūralia kalba (San Martín 2025: 1) ir daug dėmesio skiria terminų vartosenos kontekstų analizei. Mokslininkas neneigia Aristotelio suformuluotos apibrėžties sampratos, tačiau pabrėžia, kad apibrėžties turinys priklauso nuo konteksto ir gali kisti. A. San Martínas kalba apie „lanksčiąsias apibrėžtis“ (angl. *flexible definitions*) ir teigia, kad reikėtų atsisakyti būtinų ir pakankamų sąvokos požymių, kurie laikomi nepriklausomais nuo konteksto, išskyrimo kaip vienintelio ir svarbiausio kriterijaus. Vietoj to siūloma sąvokai apibrėžti rinktis aktualius (angl. *relevant*) požymius. Tyrėjo manymu, kontekstas ypač svarbus: jis lemia, kokie požymiai bus įtraukti į apibrėžtį. Be konteksto apibrėžtys gali būti arba per abstrakčios, arba klaidinančios. Kontekstas leidžia apibrėžtis vadinti lanksčiosiomis, nes jos prisitaiko prie vartojimo aplinkybių (San Martín 2022).

Iš trumpos apžvalgos, kas laikoma apibrėžtimi, matyti, kad šis klausimas aktualus terminologijoje, ypač praktinėje jos taikymo srityje, kai prireikia apibrėžti sąvoką. Terminų apibrėžtys nagrinėjamos įvairiais požiūriais – logikos, leksiniu semantiniu, kognityviniu, kontekstiniu ir kitais, kurie dėl ribotos straipsnio apimties čia plačiau neanalizuojami. Nors šiuolaikinėje terminologijoje esama ne vieno požiūrio, visus sieja tai, kad nė vienas iš jų neneigia apibrėžties buvimo ir reikalingumo. Apibrėžtis laikoma mokslo pažinimo ir komunikacijos priemone, kuriai keliami aiškumo, tikslumo, sistemiškumo ir kiti reikalavimai. Skirtumai išryškėja tik tada, kai apibrėžtis koncepciškai modeliuojama ir derinama sąvokų sistemoje, pasirenkami jos struktūros elementai ir pritaikoma prie komunikacinių tikslų bei vartotojų poreikių.

Jau užsiminta, kad apibrėžtys skiriasi struktūra ir gali būti skirstomos į įvairius tipus. Apibrėžčių nevienodumą gali lemti sąvokų sistemos logika, adresatas, skelbimo aplinka, raiškos bei termino pateikimo sritis, pvz.: standartas, terminų žodynas, duomenų bazė. Remiantis logikos ir kitais kriterijais, apibrėžtys gali būti skirstomos labai įvairiai – nuo kelių iki keliolikos tipų. Pavyzdžiui, naujausiame 2022 m. tarptautiniame terminologijos standarte ISO 704 *Terminology work – Principles and methods* (į lietuvių kalbą jis neišverstas) skiriami du tipai – *intensinės* ir *ekstensinės* apibrėžtys. Terminologas K. Gaivenis, remdamasis sudėtinių terminų apibrėžčių iš pokario metais Lietuvoje išleistų žodynų tyrimu, skiria šešis tipus: *pilnasis*, *sinonimines*, *išvardijamasis*, *palyginamasis*, *nepilnasis* ir *nuorodines* sudėtinių terminų apibrėžtis (Gaivenis 2004: 114–115). Lenkų terminologas Stanisławas Gajda skiria vienuolika apibrėžčių tipų, kurie dar gali turėti potipių (plačiau žr. Rimkutė-Ganusauskienė 2021: 180). Klasifikacijų gausa rodo, kad remiamasi nevienodais klasifikavimo kriterijais. Kad ir kokio tipo būtų apibrėžtis, ji turi tam tipui būdingą struktūrą.

Straipsnio **tikslas** – atskleisti, iš kokių sudedamųjų dalių yra sudarytos animacijos terminų apibrėžtys. Nagrinėti pasirinkti naujausi animacijos temai skirti leidiniai – Iljos Bereznicko mokslo monografija *Animacija: nuo idėjos iki ekrano* (2017) ir Tomo Mitkaus bei Vaidos Nedzinskaitės-Mitkės aukštųjų mokyklų vadovėliai *Animacijos industrija Lietuvoje: analizė ir galimybės* (2018) bei *Animacijos pagrindai* (2020). Visų šių leidinių pabaigoje pateikiami animacijos terminų žodynėliai.

Siekiant tikslo, keliami tokie **uždaviniai**: 1) remiantis teorinėmis terminologijos įžvalgomis, išnagrinėti šaltiniuose pateikiamas animacijos terminų apibrėžtis ir nustatyti jų tipus; 2) sudaryti animacijos terminų apibrėžčių struktūrinius modelius. Paminėtina, kad šiame tyrime apibrėžtys neapertamos normos požiūriu ir nekeliamas jų trūkumų (ydy) klausimas. Tyrimo tikslui įgyvendinti ir analizei atlikti svarbiausia nagrinėjamų animacijos terminų apibrėžčių struktūra ir jų santykis su nagrinėjamos srities sąvokų sistema. Tikimasi, kad tyrimo medžiaga parodys, kokiais terminologijos principais vadovaujantis formuojamos animacijos terminų apibrėžtys mokslo ir mokomajame diskurse. Ji turėtų išryškinti

struktūrinius terminų apibrėžčių požymius, kurie, tikėtina, bus naudingi tikslinant turimas ar rašant naujas bet kurios kitos srities terminų apibrėžtis. Be to, animacijos terminų apibrėžčių struktūrinė analizė leis patikrinti, ar terminologijoje įtvirtinta ir įprasta termino apibrėžties samprata, kai apibrėžtis suprantama kaip žodinis sąvokos turinio apibūdinimas, atitinka nagrinėti pasirinkto tipo terminų žodynuose fiksuojamą praktinį apibrėžčių formulavimą.

Animacijos terminų apibrėžčių tipų skyrimas ir struktūrinių modelių tyrimas yra aktualus ir naujas dėl kelių priežasčių. Pirma, pati animacijos terminija, kaip jau minėta, beveik netyrinėta. Antra, šaltinių apibrėžčių tyrimas parodys, iš kokių struktūrinių dalių dažniausiai sudaromos animacijos srities apibrėžtys, ir atskleis, kurie požymiai, apibrėžiant animacijos terminus, laikomi esminiais. Be to, tyrimas leis įvertinti, ar apibrėžtys formuluojamos laikantis vienodumo ir nuoseklumo, analogijos, taisyklingumo ir kitų terminologijos principų. Trečia, leis persvarstyti tradicinės apibrėžties sampratos atitiktį praktikoje esančioms apibrėžtims.

Pasirinktų šaltinių animacijos terminų apibrėžtys tiriamos taikant kelis metodus. Dažniausiai taikomas analitinis aprašomasis metodas, leidžiantis ne tik aprašyti tyrimo objektą – animacijos terminų apibrėžtis, bet ir kritiškai įvertinti jų atitiktį apibrėžčių reikalavimams. Šis metodas padeda nustatyti apibrėžčių netikslumus – dviprasmybes, neapibrėžtumą, loginio nuoseklumo trūkumus ir panašius atvejus. Be šio, dar taikomas lyginamasis metodas, leidžiantis išryškinti apibrėžčių ir jų struktūrinių modelių panašumus bei skirtumus ir išvelgti unifikavimo atvejus. Prireikus pasitelkiamas skaičiavimo metodas, padedantis tyrimo duomenis pagrįsti ne tik kokybiškai, bet ir kiekybiškai bei atskleisti pastebėtus dėsningumus.

1. TIRIAMIEJI ŠALTINIAI

Kaip jau minėta, nagrinėjami naujais leidiniais apie animaciją. Juos parašė daug patirties turintys ir animacijos sritį tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu išmanantys specialistai. Visų šaltinių pabaigoje pateikiami animacijos terminų žodynai. Tikėtina, kad animacijos specialistai į juos įtraukė pačius svarbiausius ir dažniausiai vartojamus srities terminus ir jų apibrėžtis. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tai yra ne išsamūs terminografiniai šaltiniai, o terminų rinkiniai, skirti padėti skaitytojui geriau suvokti naujas, mažiau girdėtas sąvokas ir atskleisti žinomų sąvokų turinį.

Mokslo monografijoje *Animacija: nuo idėjos iki ekrano* 254–257 puslapiuose pateikiamas 35 terminų su apibrėžtimis *Animacijos terminų žodynelis*. Išnašoje nurodoma, kad plačiau reikėtų žiūrėti *Audiovizualinių medijų žodyne* (AIE 2017: 254). Šis žodynas parengtas 2013 m. Lietuvos kino centro iniciatyva, jo redaktorė – Neringa Kažukauskaitė, prie rengimo prisidėjo ir monografijos autorius I. Bereznickas. Žodynas neapbruotas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, nenurodytas terminologas. Tai rodo, kad jis rengtas tik pačių specialistų pastangomis, jaučiant poreikį pagelbėti visiems, susiduriantiems su audiovizualinėmis medijomis, geriau suprasti šios srities sąvokas. Lyginant abu žodynelius, matyti, kad monografijoje pateikti terminai ir (ar) jų apibrėžtys ne visada sutampa su didesniame *Audiovizualinių medijų žodyne* pateikiamais. Tai leidžia daryti prielaidą, kad animacijos terminai, kaip ir jų apibrėžtys, nėra nusistovėję.

Tomo Mitkaus ir Vaidos Nedzinskaitės-Mitkės vadovėliuose *Animacijos industrija Lietuvoje: analizė ir galimybės* ir *Animacijos pagrindai* pateikiami beveik triskart didesni terminų ir jų apibrėžčių rinkiniai – 94 terminai pirmajame (AIL 2018: 126–133) ir 95 terminai antrajame (AP 2020: 195–202)¹. Abu pavadinti taip pat – *Animacijos terminų žodynas*. Palyginus nustatyta, kad antrasis žodynelis nuo pirmojo skiriasi 16 terminų, pvz.,

¹ Medžiaga iš vadovėlių surinkta įgyvendinant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamą projektą *Terminijos plėtojimo tendencijos aukštųjų mokyklų vadovėliuose* (2025–2027).

2018 m. parengtame vadovėlio žodynyje nėra terminų *animacijos kadro schema, dvyniavimas, grubi animacija, iškarpa, projekto pristatymo biblija, tvirtinamosios skylės* ir kt., o 2020 m. leidinyje pateikiamame animacijos terminų žodynyje neminimi terminai *animacijos pristatymo biblija, eskizinė animacija, koprodukcija* ir kt., abiejuose šaltiniuose sutampa 79 terminai ir jų apibrėžtys. Vadovėlių autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad „ne visi tarptautiniai industrijos terminai turi nusistovėjusius ar patvirtintus vertimus į lietuvių kalbą (dažnai industrijose (omenyje turima animacijos industrija – aut. p.) gali būti vartojami sulietuvinti šių terminų angliški variantai)“, ir pažymi, kad „skirtingi individai ar animacijos studijos gali vartoti skirtingas kai kurių terminų apibrėžtis“ (AP 2020: 195), taip leisdami suprasti, kad žodynuose fiksuojamos apibrėžtys nėra vienintelės galimos.

Nagrinėti pasirinkti šaltiniai – abėcėliniai aiškinamieji animacijos terminų žodynėliai². Iš viso juose fiksuojami 145 skirtingi terminai ir jų apibrėžtys. Nors animacijos terminai pateikiami skirtingo pobūdžio šaltiniuose – mokslo ir mokomuosiuose, ir nors šie terminų žodynėliai skiriasi kiekybiškai, visuose juose bandoma moksliskai apibrėžti svarbiausius animacijos srities terminus. Tokių žodynėlių sudarymas leidžia manyti, kad juose pateikiamų terminų apibrėžtys reprezentuoja ne tik teorinį, bet praktinį terminų vartojimą, atspindi apibrėžiamų sąvokų turinį ir apimtį. Pačios animacijos terminų apibrėžtys ir jų struktūriniai modeliai rodo, kaip jų autoriai apskritai supranta, kas yra termino apibrėžtis.

2. APIBRĖŽČIŲ STRUKTŪRINIAI MODELIAI

Tyrimas atskleidė, kad nagrinėtuose šaltiniuose esama įvairių animacijos terminų apibrėžčių struktūrinių modelių. Pastebėta, kad minėta K. Gaivenio sudėtinių terminų apibrėžčių klasifikacija tik iš dalies pritaikoma šiam tyrimui, nes įvairiose klasifikacijose remiamasi nevienodu skirstymo pagrindu. Todėl tyrime rastos animacijos terminų apibrėžtys klasifikuojamos pagal jų santykį su sąvokų sistema. Sąvokų sistema yra atskaitos taškas, padedantis parinkti skiriamuosius požymius ir suformuluoti apibrėžtį. Atsižvelgiama į tai, kad sąvokos turinys (intencija) nustatomas pagal jos ryšius sąvokų sistemoje. Be to, nuspręsta nesiremti tarptautiniuose standartuose pateikiamomis apibrėžčių klasifikacijomis, kurios pasižymi griežtu ir formalizuotu pobūdžiu. Kadangi tyrime nagrinėjamos mokslo ir mokomajam diskursui skirtų leidinių animacijos terminų apibrėžtys, manytina, kad toks griežtas standartizavimas nebūtų tinkamas ir galėtų net apsunkinti apibrėžčių suvokimą. Vis dėlto nagrinėjant apibrėžtis paisoma apibrėžčių rengimo reikalavimų.

Pagal apibrėžčių santykį su sąvokų sistema skiriami trys tipai: sisteminės, pusiau sisteminės ir nesisteminės apibrėžtys. Ši trinarė klasifikacija nėra vienintelė galima ir gali būti tikslinama atsižvelgiant į konkrečios srities terminų apibrėžtis.

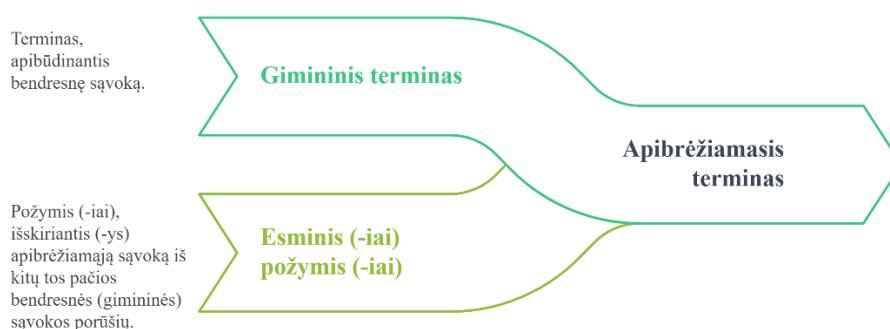
2.1. Sisteminiomis animacijos terminų apibrėžtimis laikomos tokios apibrėžtys, kurios parodo sąvokos vietą sąvokų sistemoje ir kurioms būdinga arba intensinė, arba ekstensinė forma. Išnagrinėjus šaltiniuose rastas 145 animacijos terminų apibrėžtis, matyti, kad galima skirti du sisteminių apibrėžčių potipius.

2.1.1. Nustatyta, kad vyrauja vadinamosios klasikinės terminų apibrėžtys: pirmoje dalyje nurodoma artimiausia gimininė sąvoka, o antroje – rūšinis skirtumas, kuriuo apibrėžiama sąvoka atskiriama nuo kitų. Šios apibrėžtys sudaro daugiau nei pusę visų tirtų apibrėžčių – 55 proc. K. Gaivenis jas vadina *pilnosiomis apibrėžtimis* (Gaivenis 2004: 114), ISO 704 standarte vartojamas terminas **intensinės apibrėžtys** (ISO 704 2022: 33). Terminologas teigia, kad jos artimos logikos apibrėžtims, vadinamoms *definitio per genus proximum et differentiam specificam*, ir atkreipia dėmesį į tai, kad jose „rūšiniu skirtumu gali

² Yra netikslumų, pvz., 2018 m. išleistame žodynyje terminas *judesių fiksavimas* pateikiamas po termino *montažas*, atitinkamai terminas *ilgametražis (arba pilnametražis) filmas* – po termino *pikselis* (AIL 2018: 131).

eiti ne vienas, bet keli požymiai“ (Gaivenis 2002: 30). Alvydas Umbrasas nurodo, kad „[N]ustatyti sąvokos skiriamuosius požymius yra vienas iš svarbiausių tikslų, kuriuos sau turėtų kelti apibrėžties sudarytojas“ (Umbrasas 2022: 133). Remdamasis atliktu teisės aktų terminų apibrėžčių tyrimu, jis tokias apibrėžtis vadina *aiškinamosiomis (požymių)*: „Kaip atraminė, tokioje apibrėžtyje paprastai nurodoma tam tikra bendresnė sąvoka (kartais ne viena) ir skiriamieji požymiai“ (Umbrasas 2022: 132).

Intensinės apibrėžties struktūrinis modelis apibūdinamas tokia schema: apibrėžiamasis terminas lygus artimiausio gimininio termino ir esminio (-ių) požymio (-ių), kuriuo (-iais) nusakomas apibrėžiamosios sąvokos rūšinis skirtumas, kombinacijai (1 pav.). Šią apibrėžtį sudaro vienas sakiny. Aptariamo tipo apibrėžtys rekomenduojamos kaip pagrindinis terminų apibrėžčių tipas (ISO 704 2022: 33). Jeigu terminografijos šaltinyje apibrėžtys nuosekliai rašomos pagal šį struktūrinį modelį, matyti sąvokų sisteminiai ryšiai, o tokio šaltinio terminams ir jų apibrėžtims būdingas nuoseklumas ir loginis tikslumas.

1 pav. Intensinės apibrėžties struktūrinis modelis³

Panagrinėkime pavyzdžius:

Spalvintojas – asmuo, spalvinantis animacijos kadrus pagal tradicinės animacijos techniką.⁴ AIL 2018: 132

Garso aktorius – asmuo, kuris įgarsina animacinius personažus. AIL 2018: 129

Vientisinio termino *spalvintojas* ir sudėtinio termino *garso aktorius* apibrėžčių struktūra vienoda ir atitinka intensinės apibrėžties struktūrinį modelį: terminas = gimininis terminas (abiejose apibrėžtyse žodis *asmuo*) + skiriamasis veiklos požymis, kuriuo apibrėžiamas asmuo skiriasi nuo kitų tos pačios sąvokų sistemos asmenų (*spalvinantis animacijos kadrus* ir *įgarsina animacinius personažus*). Pasak K. Gaivenio, rūšinių sudėtinų terminų nereikėtų aiškinti intensinėmis apibrėžtimis „tuo atveju, kai jie įvardija tą patį reiškinį (realiją), kaip ir jų pagrindinis atskirai apibrėžtas dėmuo, tik būdingą skirtingiems objektams“ (Gaivenis 2004: 106). Taigi, termino *garso aktorius* apibrėžtis galėtų būti tikslinama – kaip gimininį terminą vartojant *aktorius* ir įvardijant skiriamuosius požymius.

Apibendrinant galima teigti, kad intensinės apibrėžtys yra išsami lingvistinė sąvokų ryšio, grindžiamo skiriamaisiais požymiais, išraiška. Taigi, skiriamasis požymis ar keli skiriamieji požymiai – jų skaičius priklauso nuo apibrėžties apimties – yra svarbi tokios apibrėžties dalis, kuria remiantis klasifikuojamos sąvokos. Tam tikros srities sąvokų sistemos sandara priklauso nuo to, kurie skiriamieji požymiai pasirenkami. Kaip tik todėl nagrinėjamos animacijos terminų apibrėžtys nėra vienintelės galimos – jų sandara, kartu ir

³ Iliustracijos parengtos naudojant programą *Napkin AI* (<https://www.napkin.ai/>).

⁴ Pavyzdžiai pateikiami taip, kaip fiksuojama šaltiniuose, jų kalba netaisoma.

struktūriniai modeliai yra terminų apibrėžtis formulavusių autorių sampratos rezultatas (prisiminkime jau aptartą termino *garso aktorius* apibrėžtį).

Reinerio Arntzo, Heriberto Pichto ir Felixo Mayerio (Arntz *et al.* 2002: 63), Georgo Löckingerio, Hendriko J. Kockaerto ir Gerhardo Budino (Löckinger *et al.* 2015: 66–67) bei kitų terminologų teigimu, intensinės apibrėžtys laikomos naudingomis, nes jose nurodoma aukštesnė sąvoka, leidžianti apibrėžiamąją sąvoką priskirti atitinkamos srities sąvokų sistemai, ir pabrėžiami tokie požymiai, kurie padeda atskirti vieną sąvoką nuo kitų. Vertinant norminamuoju atžvilgiu, intensines apibrėžtis galima skirstyti į taisyklingas ir netaisyklingas: pirmosios apibrėžtos tinkamai nusakant artimiausią gimininę sąvoką ir išskiriant būtinus skiriamuosius požymius, antrosios apibrėžtos netinkamai įvardijant gimininį terminą arba išskiriant nebūtinus ar neesminius skiriamuosius požymius. Pavyzdžiui, terminas *aktorius triukas* apibrėžiamas taip:

AKTORIAUS TRIUKAS (amer. žarg. *gag*) – filmo vieta, kurioje vyksta trumpas humoristinis veiksma, triukas. AIE 2017: 254

Kaip matyti iš pateiktos apibrėžties, ji formaliai atitinka intensinės apibrėžties struktūrinį modelį, tačiau terminas *aktorius triukas* aiškinamas netinkamu gimininiu terminu *filmo vieta*. Kalbamą terminą būtų galima apibrėžti dvejopai: aiškinant arba pirmąjį sudėtinio termino dėmenį *triukas*, arba antrąjį – *aktorius*. Nagrinėjamuose šaltiniuose kitų intensinių apibrėžčių formulavimo netikslumų nefiksuoja.

Pridurtina, kad intensinės apibrėžtys, kalbant apie apibrėžčių struktūrinių modelių tipus, skiriamos atsižvelgiant į aiškių struktūrinių vienetų buvimą ir laikomos sisteminių apibrėžčių potipiu, nes aiškiausiai parodo sąvokos vietą sistemoje.

2.1.2. Antras sisteminių apibrėžčių potipis – **ekstensinės**, arba *išvardijamosios*, apibrėžtys, t. y. tokios, kuriose, kaip rašoma naujausiame ISO 704 standarte, termininė sąvoka nusakoma išvardijant visas vienam abstrakcijos lygmeniui priklausančias rūšines sąvokas arba visumos sudaromąsias dalis (ISO 704 2022: 34), kitaip tariant – išvardijant visas į sąvoką įeinančias dalis. Šaltiniuose rasta vos viena ekstensinė apibrėžtis (apie 1 proc. visų tirtų apibrėžčių). Pavyzdžiui:

BAIGIAMIEJI FILMO DARBAI (*post-production*) apima kūrinio perkėlimą į atitinkamas laikmenas, pritaikymą auditorijoms, sistemoms, garso ir vaizdo koregavimą, rinkodarą ir kitokius baigiamuosius darbus. AIE 2017: 254

Kaip matyti iš termino *baigiamieji filmo darbai* apibrėžties, joje nenusakomas artimiausias gimininis terminas *filmo darbai* ir neskiriami apibrėžiamojo termino požymiai, o vietoj brūkšnio, kurį įprasta rašyti aiškinamuosiuose terminų žodynuose po termino, vartojamas veiksmožodis *apima* ir toliau išvardijami visi veiksmai, laikytini baigiamaisiais filmo darbais. Iš šios apibrėžties matyti, kad išvardytos ne visos sudaromosios dalys (*ir kitokius baigiamuosius darbus*), nors bandyta taikyti panašų kriterijų sąvoką sudarančioms dalims nusakyti. Be to, apibrėžtyje minima *rinkodara* semantiškai labiau susijusi su filmų rinkodara, o ne su baigiamaisiais filmo darbais, tad svarstytina, ar ją reikia minėti apibrėžtyje.

Terminologijos literatūroje (ISO 704 2022: 34; Nilsson 2015: 82–100) nurodoma, kad ekstensinėms apibrėžtims būdingas trūkumas – pateikti visas pagal tą patį skirstymo kriterijų išskirtas siauresnes sąvokas arba visas sudaromąsias dalis daugeliu atvejų neįmanoma, todėl tokios apibrėžtys ne visada būna tikslios. Be to, reikia turėti omenyje, kad laikui bėgant gali kisti jų apimtis.

Remiantis šaltinyje rastu pavyzdžiu, matyti, kad ekstensinę apibrėžtį sudaro šios struktūrinės dalys: apibrėžiamasis terminas, jungiamasis veiksmožodis *apimti* ir apibrėžiamąjį terminą sudarančios dalys (2 pav.). Terminografijos šaltiniuose vietoj jungiamojo veiksmožodžio *apimti* paprastai vartojamas brūkšnys. Tai vieno sakinio apibrėžtys.

Vertinant praktiškai, reikia pasakyti, kad ekstensinės apibrėžtys, kuriose išvardijamos visos apibrėžiamąją sąvoką sudarančios dalys, būtų naudingos tik tada, jei pateiktų konkrečių ir baigtinį sudaromųjų dalių (daiktų, procesų, reiškinių ir pan.) rinkinį. Tačiau šios apibrėžtys neparodo apibrėžiamosios sąvokos vietos sąvokų sistemoje. A. Umbraso teigimu, tokios apibrėžtys „eksplicitiškai apriboja sąvokos turinį – įeina tik tai, kas konkrečiai nurodyta“ (Umbrasas 2022: 131).

Jau minėtame ISO 704 standarte šio tipo apibrėžtys nėra rekomenduojamos. Henrikas Nilssonas teigia, kad problemiška reikalauti ekstensinių apibrėžčių visiško išsamumo, t. y. kad būtų išvardijamos visos apibrėžtį sudarančios sąvokos, nes daugeliu atvejų tai padaryti tiesiog neįmanoma, o to nepadarius apibrėžtis laikytina neišsamia. Jo manymu, šio tipo apibrėžtys tam tikrais atvejais galėtų būti naudingos edukaciniais tikslais (Nilsson 2015: 95). Galima pridurti, kad tokios apibrėžtys ypač naudingos tada, kai padeda atskleisti visumą ir sudaro sąlygas lengviau įsiminti ir suprasti sąvoką.

2 pav. Ekstensinės apibrėžties struktūrinis modelis

Taigi, ekstensinės apibrėžtys vartojamos retai, tačiau tais atvejais, kai įmanoma išvardyti visus į sąvoką įeinančius elementus, jos laikytinos priimtinos. Išvardijimas turėtų būti baigtinis ir logiškai pagrįstas. Jeigu baigtinio elementų sąrašo sudaryti nepavyksta, tokia apibrėžtis tampa neišsamia ir klaidinanti, todėl jos reikėtų vengti kaip neatitinkančios apibrėžtims keliamų reikalavimų.

2.1.3. Apibendrinamosios pastabos. Apžvelgus abu sisteminių apibrėžčių potipius, sudarančius 56 proc. visų rastų animacijos terminų apibrėžčių (5 pav.), matyti, kad vyrauja pirmasis – intensinės apibrėžties modelis, kurio struktūra aiškiausiai parodo sąvokos vietą sąvokų sistemoje. Galima teigti, kad tai tipinis, etaloninis apibrėžties modelis, atitinkantis terminologijos teorijoje keliamus reikalavimus. Ekstensinės apibrėžtys taip pat gali būti sisteminės, kai išvardijamos visos apibrėžiamąją sąvoką sudarančios to paties lygmens dalys ir taip išlaikomas sistemiškumas.

2.2. Pusiau sisteminiemis animacijos terminų apibrėžtimis bus laikomos tokios apibrėžtys, kurios apibrėžiamosios sąvokos vietą sąvokų sistemoje atskleidžia tik iš dalies.

2.2.1. Kiek mažiau nei ketvirtadalį (apie 24 proc.) visų animacijos terminų žodyneliuose rastų apibrėžčių sudaro **enciklopedinės apibrėžtys**. Būdingiausia jų ypatybė – ilgumas, jas dažniausiai sudaro du ir daugiau sakinių. Pavyzdžiui:

Animacijos gamybos dizaineris (angl. *production designer*) – tai asmuo, kuris yra atsakingas už bendrą kūrinio vizualią išraišką. Gamybos dizaineris, dirbdamas su režisieriumi ir prodiuseriu, parenka sprendimus, kurie galėtų geriausiai kinematografiškai papasakoti istoriją. AIL 2018: 127

Smėlio animacija – tai vienas iš stop kadro animacijos technikos metodų, kai vaizdams sukurti naudojamas smėlis. Dažniausiai animatorius vertikaliai pritvirtina stiklo plokštę, stiklo apačioje įtaisomas apšvietimas, o viršuje fotokamera. Animacijos kadrus animatorius sukuria manipuliudamas smėlį, kuris yra pabertas ant stiklo. AP 2020: 201

Iš pavyzdžių matyti, kad pirmasis sakinytis atitinka intensinės apibrėžties struktūrą – jame pateikiamas gimininis terminas (*asmuo; stop kadro animacijos technikos metodas*) ir skiriamasis požymis (*atsakingas už bendrą kūrinio vizualią išraišką; kai vaizdams sukurti naudojamas smėlis*). Kiti sakiniai apibrėžiamąjį terminą papildo, paaiškina ar patikslina, nurodydami svarbius, bet nebūtinus termininės reikšmės požymius, taip pat gali būti pateikiama istorinė, kontekstinė ar kita papildoma (enciklopedinė) informacija (*dirbdamas su režisieriumi ir prodiuseriu, parenka sprendimus, kurie...; Dažniausiai animatorius vertikaliai pritvirtina stiklo plokštę, ...*). Kalbant apie termino apibrėžtį, tokia papildoma informacija nėra būtina, siekiant tiksliai apibūdinti sąvoką ar parodyti jos vietą sąvokų sistemoje, todėl tokios apibrėžtys nelaikytinos visiškai sisteminėmis.

Dar vienas pavyzdys:

Animacijos stilius – tai išsiskirianti animacijos kūrinio išvaizda, nulemta nustatytų dizaino principų. Kiekviena animacijos technika gali turėti daugybę skirtingų animacijos stilių. AIL 2018: 127

Termino *animacijos stilius* apibrėžtis, nors sudaryta vos iš dviejų sakinių, taip pat laikytina enciklopedine. Pirmasis sakinytis sudarytas pagal intensinės apibrėžties struktūrinį modelį (gimininė sąvoka – *išvaizda*, skiriamasis požymis – *išsiskirianti, nulemta dizaino principų*), o antrasis pateikia papildomą (enciklopedinę) informaciją, kuri išplečia žinias apie apibrėžiamąją sąvoką (*animacijos technika gali turėti...*), tačiau terminologiškai nėra būtina.

Peržiūrėjus šaltiniuose rastas enciklopedines apibrėžtis, galima pateikti tokį jų struktūrinį modelį: intensinė apibrėžtis (gimininis terminas + skiriamasis (-ieji) požymis (-iai) – paprastai vienas apibrėžties sakinytis) + papildomi enciklopediniai paaiškinimai (3 pav.). Kitų šaltinių enciklopedinių terminų apibrėžčių struktūra gali būti kitokia.

3 pav. Enciklopedinės apibrėžties struktūrinis modelis

Enciklopedinių terminų apibrėžčių buvimas nagrinėjamuose šaltiniuose, tikėtina, susijęs su autorių siekiu edukaciniais tikslais pateikti kuo daugiau informacijos apie apibrėžiamąją sąvoką. Galima daryti prielaidą, kad tai būdinga mokomiesiems leidiniams. Šią prielaidą būtų galima patikrinti atlikus platesnį tokio tipo šaltinių tyrimą.

2.2.2. Remiantis šaltinių medžiaga, galima skirti dar vieną animacijos terminų žodynėliuose fiksuojamų apibrėžčių potipį – **mišriąsias apibrėžtis**. Tai tokios apibrėžtys, kurios turi daugiau nei vieno apibrėžties tipo požymių. Pavyzdžiui:

AMORTIZACIJA, PASIRENGIMAS – judesio padėtis, pabrėžianti veiksmo stiprumą ir kraštutinius taškus, užbaigiančius arba pradedančius judesį. Amortizacija turi vykti prieš patį veiksmą – tai vadinama pasirengimu: prieš pašokdamas veikėjas turi susiploti arba atsispirti. Taip pat laukdamas stipraus smūgio, objektas gali amortizuoti link jo, nors ir būdamas statiškas. Dar žr. **Ištempimas**. AIE 2017: 254

Pateiktą termino *amortizacija* apibrėžtį galima laikyti mišriąja, nes joje dera intensinės ir enciklopedinės apibrėžties požymiai, o pabaigoje pateikta nuoroda *dar žr.* būdinga nuorodinėms apibrėžtims. Atkreiptinas dėmesys, kad paskutinis apibrėžties sakinyss nėra tik papildomas aiškinimas – nuoroda *dar žr.* atlieka terminologinę funkciją, rodančią apibrėžiamos sąvokos ryšį su kita tos pačios srities sąvoka, todėl priskirtina pačiai apibrėžčiai.

Termino *animacijos kadro suplanavimas* apibrėžtis taip pat laikytina mišriąja. Joje dera sinoniminės apibrėžties (nurodomas sinoniminis terminas *kadro schema*), enciklopedinės (plačiau aprašoma paskirtis ir taikymas) ir nepilnosios apibrėžties (neiškiriami esminiai požymiai) požymiai. Pavyzdžiui:

Animacijos kadro suplanavimas (angl. *layout*) – kartais dar vadinama *kadro schema*. Skirtingomis animacijos technikomis šis procesas atliekamas šiek tiek skirtingai, bet pagrindinis tikslas – sudaryti visų animuojamų objektų ir aplinkos planą kadre, kad, darbą perėmus animatoriams, šie galėtų aiškiai orientuotis, kaip turi atrodyti galutinis variantas, kai visi animacijos sluoksniai yra sujungti. AIL 2018: 127

Struktūriškai mišriųjų apibrėžčių modelis gali būti pavaizduotas taip: apibrėžiamasis terminas = skirtingų tipų apibrėžčių struktūrinių elementų kombinacija. Be abejo, ne visada pasirinkti skirtingiems tipams būdingi sakiniai yra taisyklingi ir tikslūs. Bruno de Bessé tokias apibrėžtis vadina *hibridinėmis* (angl. *hybrid definitions*) (plačiau žr. de Bessé 1997: 72). Šio tipo apibrėžtys tirtuose šaltiniuose sudaro kiek daugiau nei 4 proc. visų animacijos terminų apibrėžčių. Jos dažniausiai turi sisteminių apibrėžčių požymių, tačiau priskiriamos prie pusiau sisteminių apibrėžčių tipo, nes tik iš dalies parodo sąvokos vietą sistemoje ir tik iš dalies atitinka apibrėžčių rengimo reikalavimus.

2.2.3. K. Gaivenis, aptardamas sudėtinių terminų apibrėžtis, skiria tipą, priešingą intensinėms apibrėžtims, – **nepilnąsias apibrėžtis**. Tai toks apibrėžties tipas, kai apibrėžtis neturi vienos iš dviejų jau minėtų sudedamųjų dalių, aptartų analizuojant intensines apibrėžtis: arba nenusakomas artimiausias gimininis terminas, arba neiškiriami skiriamieji požymiai.

Animacijos terminų žodynuose fiksuojama nepilnųjų apibrėžčių, kuriose nenurodomas termininės sąvokos rūšinis skirtumas. Pavyzdžiui, termino *dažymo ant stiklo animacija* apibrėžtyje bandoma nurodyti gimininį terminą – *vienas iš stop kadro animacijos technikos metodų*, tačiau aiškiai neiškiriami skiriamieji šio metodo požymiai, t. y. kuo *dažymas ant stiklo* skiriasi nuo kitų *stop kadro metodų*. Pavyzdžiui:

Dažymo ant stiklo animacija (angl. *Paint-on-glass*) – tai vienas iš stop kadro animacijos technikos metodų. AP 2020: 197

Kitas nepilnosios apibrėžties pavyzdys – kai nenurodomas gimininis terminas. Pavyzdžiui:

EPIZODAS (*sequence*) – ištisinė kadrų seka. AIE 2017: 255

Termino *epizodas* apibrėžtis laikytina pusiau sisteme. Bandoma nurodyti gimininį terminą (*kadrų seka*), tačiau tai daroma netiksliai – gimininis terminas pernelyg bendras ir nepakankamai konkretizuoja sąvoką. Skiriamasis požymis (*ištisinė*) taip pat nepakankamas – jis nepadedą tiksliai atskleisti sąvokos ryšio su kitomis sistemos sąvokomis.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, nepilnosios apibrėžtys dažniausiai yra trumpos. Tokio tipo trumpų apibrėžčių, pasak Irene Magdalenos Cramer, bendras bruožas yra tai, kad jomis pateikiama tik minimali (kartais net metakalbinė) informacija, leidžianti skaitytojui suprasti apibrėžiamąjį terminą, svarbų bendram teksto supratimui (Cramer 2011: 8). Siekiant užtikrinti loginį tikslumą ir sąvokų sistemiskumą, tokios apibrėžtys, remiantis bendraisiais terminologijos principais ir reikalavimais, turėtų būti tikslinamos ir derinamos su kitomis tos pačios srities sąvokomis.

Įdomu tai, kad K. Gaivenio prieš daugiau nei penkis dešimtmečius atlikto tyrimo duomenys rodo, kad tai „bene produktyviausias terminų aiškinimo tipas“ (Gaivenis 2004: 108). Šio teiginio nepatvirtina nagrinėti animacijos srities šaltiniai – juose nepilnosios apibrėžtys sudaro vos apie 2 proc. visų tirtų apibrėžčių. Tikėtina, kad tokius rezultatus lėmė pasirinktų šaltinių pobūdis. Paminėtina, kad K. Gaivenis skiria dvi nepilnųjų apibrėžčių rūšis: turinčias loginės apibrėžties formą ir jos neturinčias (Gaivenis 2004). Tarptautiniame standarte ISO 704 šio tipo apibrėžtys aptariamoms skyriuje, skirtame netiksliams apibrėžtims (ISO 704 2022: 41–45).

2.2.4. Apibendrinamosios pastabos. Pusiaus sisteminės apibrėžtys, galima manyti, yra naudingos perteikiant informaciją ir mokantis, t. y. tenkinant edukacinius ir komunikacinius tikslus, tačiau jos ne visada atitinka tikslumo ir taisyklingumo reikalavimus. Tokias apibrėžtis galima laikyti tarpiniu variantu tarp sisteminių ir nesisteminių apibrėžčių. Atsižvelgiant į gana griežtus kalbinius ir loginius apibrėžčių reikalavimus (taisyklingumo, aiškumo, tikslumo, trumpumo ir kt.), šio tipo apibrėžtys gali būti redaguojamos, kad labiau priartėtų prie loginio, sistemiško apibrėžties modelio. Pusiaus sisteminės apibrėžtys sudaro apie 30 proc. visų nagrinėtų apibrėžčių (5 pav.).

2.3. Nesisteminėmis animacijos terminų apibrėžtimis laikomos tokios apibrėžtys, kurios neatskleidžia apibrėžiamosios sąvokos vietos sąvokų sistemoje ir neišryškina jos santykio su gretimomis sąvokomis.

2.3.1. Nagrinėjamuose šaltiniuose apie 6 proc. animacijos terminų apibrėžčių galima laikyti **aprašomosiomis apibrėžtimis**. Pagrindinė jų funkcija – suprantamai paaiškinti apibrėžiamąją sąvoką žodynėlio skaitytojui ir aptarti jos vartojimą. Tokios apibrėžtys laikytinos nesisteminėmis, nes jomis nesiekama parodyti apibrėžiamosios sąvokos vietos sąvokų sistemoje. Nuo aptartų enciklopedinių apibrėžčių jos skiriasi tuo, kad jose neįvardijama gimininė sąvoka ir neišskiriami rūšiniai sąvokos požymiai, o visa informacija pateikiama ne loginės apibrėžties forma, bet aprašomuoju būdu. Standarte ISO 704 (2022: 33–34) pažymima, kad apibrėžtys, kuriose nenurodoma sąvokos vieta sąvokų sistemoje, o tik pateikiamas bendras jos apibūdinimas, nelaikomos tinkamomis terminologijos tikslams. Pavyzdžiui:

Anime⁵ – terminas, kuris Vakaruose vartojamas įvardyti animacijos stiliui, susiformavusiam Japonijoje. AP 2020: 197

Termino *anime* apibrėžtis neturi gimininio termino ir nenurodo skiriamųjų požymių, pagal pateikiamą apibrėžtį neįmanoma nustatyti apibrėžiamojo termino vietos sąvokų sistemoje bei jo santykio su kitais to paties lygmens terminais. Terminologiniu požiūriu tokia aprašomoji apibrėžtis laikytina nenormine, nes ji suformuluota nesilaikant apibrėžčių rengimo reikalavimų. Dažniausiai tokio struktūrinio modelio apibrėžtys yra keičiamos intensinėmis apibrėžtimis, kurios, kaip jau minėta, leidžia aiškiau parodyti sąvokos ryšius

⁵ 2014 m. gruodžio 11 d. paskelbtame Rekomendaciniame Valstybinės lietuvių kalbos komisijos svetimžodžių atitikmenų sąrašė teikiama vartoti forma *animė* (VLKK_e), ji teikiama ir naujausiame *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne* (BLKŽ_e).

sistemoje ir nurodyti jos skiriamuosius požymius. Neatmestina prielaida, kad aprašomųjų apibrėžčių atsiranda dėl netinkamo apibrėžčių formulavimo arba dėl terminografinės patirties stokos.

Prie aptariamo nesisteminių apibrėžčių potipio galima priskirti ir tokius atvejus, kai aprašomi būdvardžiai ar veiksmažodžių bendratys. Remiantis terminologijos literatūra, nei būdvardžiai, nei veiksmažodžių bendratys paprastai neatlieka savarankiško termino funkcijos, o jų reikšmė dažniausiai atsiskleidžia tik terminų junginiuose. Tokiais atvejais apibrėžtys yra aprašomojo pobūdžio ir neparodo sąvokos vietos sąvokų sistemoje. Pavyzdžiui:

Medinis (žargonas; angl. *wooden*) – būdvardis, apibūdinantis objekto animaciją, kurios judesiams trūksta gyvybės. AIL 2018: 130

Šaltinyje būdvardis *medinis* pateikiamas kaip profesinės kalbos žodis, patikslinantis, kad tai – žargono žodis.

Nesisteminiomis aprašomosiomis apibrėžtimis, neturinčiomis klasikinės apibrėžties struktūros, gali būti apibrėžiami animacijos terminų sistemoje dar neįsitvirtinę terminai, dažnai vartojami kaip žargoninės kalbos vienetai. Iš esmės tai rodo, kad žodynėlių rengėjai fiksuoja realių terminų vartoseną, nemandydami jos terminologiškai formalizuoti.

2.3.2. Kitas nesisteminių apibrėžčių potipis – ***sinoniminės apibrėžtys***. Jų rasta nedaug – trys (apie 2 proc. visų tirtų apibrėžčių). Šių apibrėžčių struktūra nesiremia klasikinei apibrėžčiai būdingu loginiu modeliu – jose nenurodoma gimininė sąvoka ir skiriamieji požymiai, pateikiamas tik terminologinis atitikmuo. Pavyzdžiui:

Cel animacija – iki skaitmeninės revoliucijos taip buvo vadinama tradicinė animacijos technika (*Cel* – celiulioido trumpinys). AP 2020: 197

Iš termino *Cel animacija* apibrėžties matyti, kad struktūriškai ją sudaro apibrėžiamojo termino paaiškinimas kitu terminu (*tradicinė animacijos technika*), kuris ir laikytinas sinonimu. Šio tipo apibrėžtys nerodo apibrėžiamosios sąvokos vietos sąvokų sistemoje ir nelaikytinos loginėmis apibrėžtimis, todėl terminografijoje jų pasitaiko retai. Be to, kaip matyti iš pavyzdžio, dar pateikiama ir papildomos istorinės informacijos bei apibūdinamas vartosenos kontekstas (*iki skaitmeninės revoliucijos*), tai paprastai būdinga enciklopedinėms apibrėžtims.

K. Gaivenis pastebi, kad „[L]ietuviškuose terminų žodynuose šis aiškinimo būdas, atrodo, dar nepakankamai vartojamas. Ypač jis praktiškas tais atvejais, kai pagrindiniai (norminiai) terminai turi bent po kelis liaudinius (tarminius) sinonimus. Lietuviškiems terminams aiškinti šiuo atveju gerai tinka ir tarptautiniai sinonimai“ (Gaivenis 2004: 107).

2.3.3. Dar vienas nesisteminių animacijos terminų apibrėžčių potipis – ***nuorodinės apibrėžtys***. Analizuodamas sudėtinių terminų apibrėžtis, K. Gaivenis jas taip pat išskiria ir atkreipia dėmesį, kad nuorodos terminų žodynuose paprastai būna dvejopos: vienos nurodo mokslinei komunikacijai teiktinus norminius terminus, vartotinus vietoj stilistiškai žymėtų, ekspresyvių terminų ar siaurai vartojamų profesionalizmų, o kitos apriboja darybiškai ydingų, pasenusių ar kitokių sinonimų vartojimą (Gaivenis 2004: 110). Nagrinėjamuose šaltiniuose nuorodinių apibrėžčių, t. y. tokių, kai pats terminas nėra apibrėžiamas, o į atitinkamą apibrėžtį nukreipiama naudojant žodį *žiūrėti*⁶ (ar jo variantus), pasitaiko nedaug – jos sudaro apie 2 proc. visų tirtų apibrėžčių. Pavyzdžiui:

⁶ Terminografijos šaltiniuose nuoroda gali būti ne tik žodis ar jo sutrumpinimas, bet ir specialūs ženklai ar rodyklės.

Termino *animacijos sluoksnių kompozicija* straipsnis nukreipia ieškoti apibrėžties termino *montavimas* straipsnyje:

Montavimas – techninis ir kūrybinis procesas, kai atskiri sukurti kadrai bei garso takelis sujungiami į visumą – audiovizualinį kūrinį. Animacijoje visi montavimo sprendimai yra jau priimti priešgamybiniame etape, todėl montavimas iš esmės yra tik techninis, ne kūrybinis darbas. Palyginimui, vaidybiniame kine montavimo sprendimai yra priimami pogamybiniame etape, todėl montavimas reikalauja ne tik techninio, bet ir kūrybinio darbo. AP 2020: 200

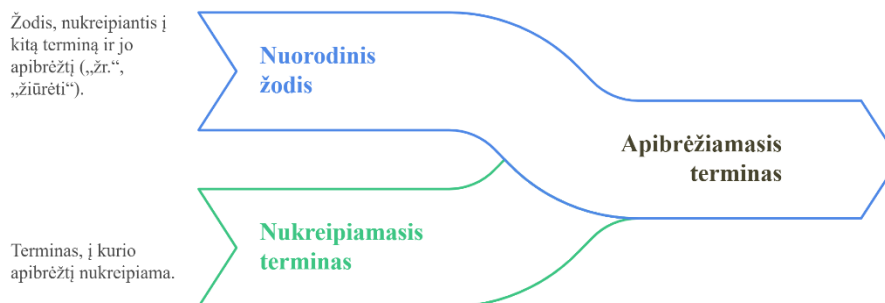
Perskaičius gana ilgą trijų sakinių apibrėžtį ir kol kas nesigilinant į jos struktūrą, kyla klausimas, ar terminai *animacijos sluoksnių kompozicija* ir *montavimas* iš tiesų gali būti laikomi sinonimais. Paprastai terminografijos šaltiniuose veiksmažodžio *žiūrėti* bendratimi reiškama nuoroda nukreipia į taisyklingsnį, plačiau vartojamą ar norminį terminą. Kadangi ši nuoroda tiriamuose šaltiniuose nėra paaiškinta, galima tik spėti jos paskirtį. Galbūt terminas *animacijos sluoksnių kompozicija* apibūdina tik tam tikrą montavimo proceso etapą, tad tokiu atveju nuoroda žr. kreiptų į platesnę, apibendrinančią apibrėžtį.

Termino *2D animacija* apibrėžtis kreipia į tokį žodyno straipsnį, kurio 2020 m. išleistame šaltinyje nėra, taigi, nėra ir pačios apibrėžties. Todėl galima daryti išvadą, kad šaltiniuose rastos nuorodinės apibrėžtys vartojamos netinkamai. Pavyzdžiui:

2D animacija – žiūrėti *tradicinė animacija*. AP 2020: 195

Vertinant tokios nuorodos struktūrą ir bandant nustatyti jos struktūrinį modelį, galima teigti, kad ji neturi terminų apibrėžtims būdingos dvinarės loginės sandaros, todėl terminologijos teorijos požiūriu tokie atvejai paprastai nelaikytini tikrosiomis apibrėžtimis. Tokių apibrėžčių rekomenduojama vengti. Tarptautiniame standarte ISO 704 rašoma, kad nuorodos, tokios kaip žr., *taip pat žr.* ir kt., laikomos redakcinėmis priemonėmis, kurios padeda susieti terminą su jo tikrąja apibrėžtimi. Taigi, analizuojamuose animacijos terminų žodynuose nuorodos veikia kaip apibrėžties pakaitai – jos nukreipia skaitytoją į kito straipsnio vietą, kur pateikiamas apibrėžiamos sąvokos turinys. Dėl šios funkcinės substitucijos tokios nuorodinės apibrėžtys priskirtinos prie nesisteminių apibrėžčių tipo, suvokiant, kad jos neturi įprastos terminologinės struktūros ir kad jų atsiradimą galima sieti su ekonomijos, nuoseklumo ar norminimo tikslais.

Nuorodinę apibrėžtį sudaro kitokios struktūrinės dalys: apibrėžiamasis terminas, nuorodinis žodis ir nukreipiamasis terminas (4 pav.). Pagrindinė tokios apibrėžties funkcija nagrinėjamuose žodynuose – nukreipti vartotoją į kitą to paties šaltinio vietą. Esminis nuorodinės apibrėžties trūkumas – ji nerodo termino vietos sąvokos sistemoje, kaip tik todėl ir laikytina nesisteme.

4 pav. Nuorodinės apibrėžties struktūrinis modelis

2.3.4. Dar vienas nesisteminių apibrėžčių potipis – *neatitinkančios reikalavimų apibrėžtys* (plg. angl. *deficient definitions*, ISO 704 2022: 41). Jos tirtuose šaltiniuose sudaro

apie 4 proc. visų apibrėžčių. Šios apibrėžtys gana įvairios. Vienos jų laikytinos *tautologinėmis apibrėžtimis*, t. y. tokiomis, kai apibrėžiamasis terminas aiškinamas vartojant tą patį arba jam labai artimą terminą, todėl neatskleidžiama apibrėžiamos sąvokos vieta sąvokų sistemoje. Pavyzdžiui:

Kiekvienas animuojamas kadras (angl. *singles* arba *ones*) – tai reiškia, kad kiekvienas kadras animacijos kūrinyje yra animuotas. AP 2020: 199

Kaip matyti, šioje apibrėžtyje kartojamas apibrėžiamasis terminas (*animuojamas kadras* ir *kiekvienas kadras... yra animuotas*), todėl nepateikiama naujos informacijos apie sąvokos turinį, o apibrėžtis neatlieka loginės skiriamosios funkcijos. Tokios apibrėžtys nelaikytinos terminologiškai tinkamomis ir turėtų būti tikslinamos siekiant aiškiau nusakyti sąvokos požymius bei jos vietą sistemoje.

Taip pat rasta *per plačių apibrėžčių*, pvz., terminas *dialogas* aiškinamas neįvardijant gimininio termino ir aprašomąjį terminą išskiriančių skiriamųjų požymių, taip pat per plačiai, nes apima ir *monologo* sąvoką (*visas personažų kalbamas tekstas*). Pavyzdžiui:

Dialogas – visas personažų kalbamas tekstas (garsas) kūrinyje. AIL 2018: 129

Tautologijos pasitaiko ir sudėtingesnėse, kelių sakinių apibrėžtyse. Štai terminas *fonas* I. Berezniko sudarytame žodynyje pirmiausia aiškinamas tautologiškai – pačiu savimi, t. y. vartojamas tas pats žodis *fonas*, o vėliau jis aiškinamas žodžiu *aplinka*. Pirmasis apibrėžties sakinyje neatskleidžia sąvokos vietos sąvokų sistemoje ir nenurodo skiriamųjų požymių. Ši apibrėžtis papildomai išplečiama antru sakiniu, panašesniu į komentarą nei į išsamią terminą *fonas* papildančią informaciją. Pavyzdžiui:

FONAS (BG, *background*) – fonas, aplinka, kurioje vyksta veiksmas. Klasikinėje animacijoje fonas kuriamas detaliau ir kokybiškiau. AIE 2017: 255

Labai panašus kito termino straipsnis. Pavyzdžiui:

VEIKĖJO LENTELE (*model sheet*) – veikėjo lentelė, kurioje tiksliai, detalai pavaizduotas veikėjas įvairiais rakursais ir pozomis. Ja vadovaujasi visas kūrybinis kolektyvas, susijęs su animacijos piešimo procesu. Animatoriams dažniausiai papildomai piešiama personažo lentelė, kurioje vaizduojama esminė veikėjų struktūra. AIE 2017: 256

Termino *veikėjo lentelė* apibrėžtis pradedama tapačiais žodžiais *veikėjo lentelė, kurioje <...>*, todėl ji laikytina tautologine. Tarptautiniame standarte ISO 704 (2022: 42) rekomenduojama vengti termino ar jo dalies kartojimo formuluojant apibrėžtį, nes toks pasikartojimas nesuteikia naujos informacijos ir neatskleidžia sąvokos turinio. Šioje apibrėžtyje nenurodyti loginėi apibrėžčiai būtini skiriamieji požymiai, o antrojo sakinio informacija susijusi su naudojimu ar paskirtimi, tad yra aiškinamojo pobūdžio. Trečiame sakinyje minimas terminas *personažo lentelė* ir netgi pastebimas bandymas šį terminą apibrėžti. Todėl abu šie sakiniai labiau primena pastabas ar komentarus, o ne apibrėžties dalis. Tokia apibrėžtis laikytina netikslią ir tautologine, taigi, neatitinkančia reikalavimų.

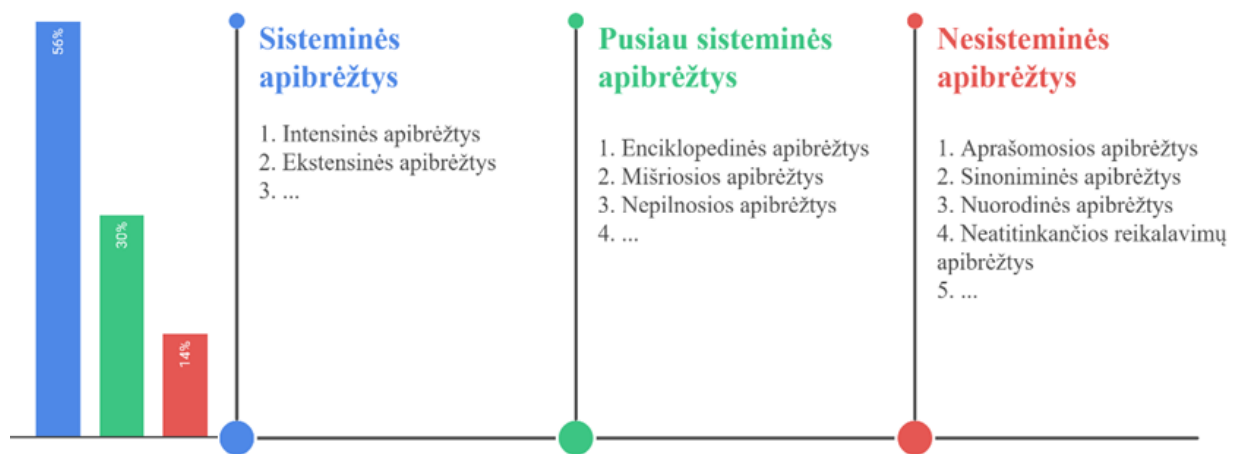
Tautologinės, kaip ir kitos reikalavimų neatitinkančios apibrėžtys, yra klaidinančios, nesuteikiančios tikslios ir aiškios informacijos apie apibrėžiamąją sąvoką. Jas rekomenduojama taisyti (plačiau žr. ISO 704 2022: 42; Gaivenis 2002: 74; Rickevičiūtė 1960: 156).

2.3.5. Apibendrinamosios pastabos. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad animacijos terminų žodyneliuose užfiksuotos nesisteminėmis laikytinos animacijos terminų apibrėžtys iš tiesų neidentifikuoja apibrėžiamosios sąvokos vietos sąvokų sistemoje. Jos yra netikslios ir parašytos nesilaikant svarbiausių apibrėžčių reikalavimų. Kai kurios nesisteminės apibrėžtys,

pvz., sinoniminės, nuorodinės, skatina permąstyti pačią apibrėžties sampratą ir svarstyti, kas laikytina apibrėžtimi ir ar apibrėžtys, neturinčios savarankiškos loginės apibrėžties struktūros ir išreiškiamos tik nuoroda ar sinonimu, apskritai gali būti laikomos terminų apibrėžtimis. Kita vertus, galima kelti klausimą, ar visos apibrėžtys turi būti išsamūs žodiniai apibūdinimai ar teiginiai, juk terminologijoje pasitaiko atvejų, kai sąvokos išreiškiamos schemomis, formulėmis ar kitais būdais. Dažniausiai tai būna tiesiog papildoma informacija po apibrėžties, tačiau tai rodo, kad sąvokos turinys gali būti perteikiamas ne vien žodiniu būdu. Todėl nuorodinių ar sinoniminių apibrėžčių buvimo terminografiniuose šaltiniuose nereikėtų vertinti kaip klaidos, tam nėra pagrindo. Akivaizdu, kad jų funkcija kitokia – ne išsamiai nusakyti sąvoką, o atstoti apibrėžtį, kitaip tariant, nurodyti ryšį su kita sąvoka arba nukreipti į vietą, kur apibrėžtis pateikiama. Tikėtina, kad šių apibrėžčių potipių atsiranda dėl praktinių sumetimų, siekiant užtikrinti terminų tarpusavio ryšį, nuoseklumą ir terminografinę ekonomiją, t. y. terminų aprašų glaustumą.

APIBENDRINAMOSIOS PASTABOS

Analizuotos animacijos srities terminų apibrėžtys klasifikuojamos į sisteminės, pusiau sisteminės ir nesisteminės (5 pav.). Skiriami devyni šių tipų potipiai. Nustatyta, kad vyrauja sisteminės apibrėžtys – jos sudaro 56 proc. visų apibrėžčių, iš jų net 55 proc. – intensinės apibrėžtys. Kaip ir įprasta terminologijoje, intensinės apibrėžtys geriausiai tinka esminiams sąvokų požymiams ir sisteminiams santykiams tarp sąvokų atskleisti. Jos trumpos, tikslios ir logiškos. K. Gaivenio prieš daugiau nei penkiasdešimt metų atlikto tyrimo duomenimis, produktyviausios buvo nepilnosios, pilnosios ir nuorodinės apibrėžtys. Šio tyrimo rezultatai rodo kitokią tendenciją – tarp animacijos terminų apibrėžčių nepilnųjų, nuorodinių ir sinoniminių apibrėžčių pasitaiko retai. Tikėtina, kad tai lemia tirti pasirinktų šaltinių pobūdis ir nedidelė jų apimtis. Vis dėlto abiejų tyrimų duomenys patvirtina tą pačią tendenciją – intensinės, arba pilnosios, apibrėžtys yra dažniausios ir laikytinos tipiniu, sistemiškiausiu apibrėžties modeliu.

5 pav. Animacijos terminų apibrėžčių pasiskirstymas pagal dažnį (%) ir klasifikacija

Antroje vietoje pagal dažnumą yra pusiau sisteminės apibrėžtys. Jos sudaro 30 proc. visų rastų apibrėžčių. Šios apibrėžtys paprastai ilgesnės, jomis pateikiama daugiau informacijos, kuri ne visada būtina terminui tiksliai apibrėžti. Vyrauja enciklopedinių apibrėžčių potipis – 24 proc. visų apibrėžčių. Mišriųjų apibrėžčių tipo K. Gaivenis savo klasifikacijoje neskiria, tačiau, remiantis animacijos terminų žodynėlių medžiaga, tokį tipą galima skirti dėl apibrėžtis sudarančių sakinių struktūros ypatumų ir dėl jų informacinio pobūdžio.

Nesisteminių apibrėžčių rasta mažiausiai – 14 proc. visų tirtų apibrėžčių. Remiantis tyrimo duomenimis, skiriami 4 potipiai: aprašomosios, sinoniminės, nuorodinės ir neatitinkančios reikalavimų apibrėžtys. Iš jų vyrauja pirmosios – aprašomosios (6 proc.).

Galima numanyti, kad mišriųjų, aiškinamųjų, enciklopedinių apibrėžčių gausą lėmė nagrinėtų šaltinių pobūdis, taip pat siekis ne tik apibrėžti terminus, bet ir edukaciniu bei informaciniu tikslu išsamiau paaiškinti skaitytojui. Į akis krinta tai, kad šios apibrėžtys yra išsamios ir plačios. Jose pateikiama įvairios papildomos informacijos: vienose, be pagrindinės, plačiai aiškinama termino vartoseną animacijos profesinėje srityje, kitose minimi istoriniai aspektai, dar kitose pateikiami sinoniminiai terminai ir pan. Atliekant norminę terminų tvarkybos darbą, tokios per plačios apibrėžtys paprastai redaguojamos ir vienodinamos – dažniausiai sutrumpinamos iki vieno išsamaus sakinio, būdingo intensinei apibrėžčiai, ir pritaikomos prie šaltinyje vyraujančio apibrėžties modelio.

Skiriami įvairių tipų terminų apibrėžčių struktūriniai modeliai leidžia daryti prielaidą, kad apibrėžties struktūrą lemia įvairios priežastys. Viena iš jų – apibrėžiamos sąvokos vieta sąvokų sistemoje. Antra – apibrėžtį formuojančio autoriaus pasirinktas apibrėžties tipas. Trečia – šaltinis, kuriame pateikiama apibrėžtis (žodynas, mokslinis ar mokomasis tekstas ir pan.). Priežasčių, be abejo, gali būti ir daugiau. Jas tiksliau nustatyti būtų galima atlikus daugiau ir įvairesnių šaltinių apibrėžčių tyrimų. Neatmestina prielaida, kad apibrėžčių struktūros pasirinkimą netiesiogiai lemia ir pats suvokimas, kad rašoma termino apibrėžtis, – šis žinojimas gali paskatinti remtis žodynuose ar kituose šaltiniuose jau matytais apibrėžčių pavyzdžiais ar analogiškais schemomis.

Remiantis aiškinamųjų terminų žodynų praktika ir išanalizavus aiškinamąsias animacijos terminų apibrėžtis, matyti, kad vieni apibrėžčių tipai yra tinkamesni, o kiti – taisytini ar net netinkami. Skiriami apibrėžčių tipai ir jų struktūriniai modeliai, net ir patys rečiau, yra galimi tuo atveju, kai nepamirštama pagrindinė apibrėžties funkcija – atskleisti sąvokos turinį ir parodyti apibrėžiamosios sąvokos vietą sąvokų sistemoje. Tam tikrų apibrėžčių modelių dažnesnis pasirinkimas rodo siekį sisteminti ir unifikuoti apibrėžtis, laikantis pagrindinių terminų apibrėžčių rengimo reikalavimų.

IŠVADOS

Termino apibrėžtis – loginis, išsamus teiginys, diferencijuojantis apibrėžiamą terminą iš kitų ir atskleidžiantis jo conceptualius bei sisteminius ryšius su kitais tos pačios srities terminais. Terminai gali būti apibrėžiami skirtingų tipų apibrėžtimis, kurios skiriasi struktūra ir pateikiamos informacijos apimtimi. Tyrimo duomenys rodo, kad animacijos terminų apibrėžtys pagal jų santykį su sąvokų sistema yra trijų tipų: sisteminės, pusiau sisteminės ir nesisteminės. Dažniausios yra sisteminės apibrėžtys (56 proc. visų tirtų apibrėžčių), iš kurių vyrauja intensinės apibrėžtys (55 proc.), o ekstensinės apibrėžtys sudaro mažesnę dalį. Rečiausios yra nesisteminės apibrėžtys – aprašomosios, nuorodinės, sinoniminės ir neatitinkančios terminologinių reikalavimų (14 proc. visų apibrėžčių).

Terminų apibrėžtys formuluojamos pagal nustatytas taisykles ir reikalavimus: jose turi atsispindėti esminiai sąvokos požymiai, apibrėžtis turi būti logiška, aiški, glausta, nei per siaura, nei per plati, taip pat turi atskleisti apibrėžiamojo termino vietą sąvokų sistemoje. Kitaip tariant, apibrėžtis turi atskleisti termino esmę. Kai kurie apibrėžčių struktūriniai modeliai atitinka terminologijoje rekomenduojamus taikyti modelius – intensines ir ekstensines apibrėžtis. Kiti modeliai iš esmės laikytini neterminologiniais, t. y. netinkamais arba tik iš dalies tinkamais terminologinėms reikmėms. Tai nepilnosios, mišriosios, aprašomosios, sinoniminės, išvardijamosios ir enciklopedinės apibrėžtys.

Animacijos terminų apibrėžčių struktūriniai modeliai priklauso nuo pasirinkto apibrėžties tipo. Intensinės ir ekstensinės apibrėžtys geriausiai atitinka joms keliamus

reikalavimus – joms būdinga aiški loginė sandara, jos leidžia tiksliai nustatyti sąvokos vietą sąvokų sistemoje. Aprašomosios, mišriosios, nepilnosios ir enciklopedinės apibrėžtys tik iš dalies atitinka terminologinius kriterijus – kai kurios stokoja skiriamųjų požymių, kitos turi kitų struktūrinių ar loginių trūkumų, tačiau prireikus gali būti koreguojamos ir pertvarkomos į intensines. Nuorodinės ir sinoniminės apibrėžtys sandara išsiskiria iš kitų – jų funkcija ne apibrėžti, o nukreipti skaitytoją į vietą, kur pateikiamas tikrasis sąvokos apibūdinimas. Jos padeda išlaikyti nuoseklų ir ekonomišką sąvokų pateikimą terminografiniuose šaltiniuose. Animacijos terminų apibrėžčių struktūrinių modelių įvairovė atskleidžia nevienodą apibrėžčių atitiktį terminologijos principams ir reikalavimams.

Terminų apibrėžčių klasifikacija, kaip ir jų struktūra, iš dalies sąlyginė. Ji priklauso nuo to, kokiais aspektais apibrėžtis interpretuojama ir kokie reikalavimai jai keliami. Skirtingi tyrėjai taiko nevienodus klasifikavimo kriterijus: vieni skirsto pagal loginę sandarą (intensinės, ekstensinės), kiti – pagal taisyklingumo laipsnį (atitinkančios reikalavimus, taisytinos, netinkamos ir kt.), dar kiti remiasi kitais požymiais. Šiame tyrime klasifikavimo pagrindu pasirinktas apibrėžčių santykis su sąvokų sistema. Tokia įvairovė rodo, kad apibrėžčių klasifikacija nėra absoliuti ir negali būti vienintelė.

ŠALTINIAI

- AIE 2017: Animacijos terminų žodynelis [Glossary of Animation Terms]. – Ilja Bereznickas. *Animacija: nuo idėjos iki ekrano* [Animation: From Idea to Screen], Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- AIL 2018: Animacijos terminų žodynas [Glossary of Animation Terms]. – Tomas Mitkus, Vaida Nedzinskaitė-Mitkė. *Animacijos industrija Lietuvoje: analizė ir galimybės* [Animation Industry in Lithuania: Analysis and Opportunities], Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, 126–133.
- AP 2020: Animacijos terminų žodynas [Glossary of Animation Terms]. – Tomas Mitkus, Vaida Nedzinskaitė-Mitkė. *Animacijos pagrindai* [Fundamentals of Animation], Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 195–202.
- BLKŽ.: *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas* (rengiamas) [Dictionary of the Standard Lithuanian Language], vyr. red. D. Liutkevičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/>.

LITERATŪRA

- Arntz Reiner, Picht Heribert, Mayer Felix 2002: *Einführung in die Terminologearbeit*, Hildesheim: Georg Olms Verlag AG.
- Cabré Teresa 2023: *Terminology: Cognition, Language and Communication*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. DOI: <https://doi.org/10.1075/ivitra.36>.
- Cramer Irene Magdalena 2011: *Definitionen in Wörterbuch und Text: Zur manuellen Annotation, korpusgestützten Analyse und automatischen Extraktion definitorischer Textsegmente im Kontext der computergestützten Lexikographie*: Inauguraldissertation, TU Dortmund.
- De Bessé Bruno 1997: Terminological Definitions. – *Handbook of Terminology Management 1: Basic Aspects of Terminology Management*, ed. S. E. Wright, G. Budin, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Co., 63–74.
- Gaivenis Kazimieras 2014 [1998]: Keletas minčių apie terminologiją [A Few Thoughts about Terminology]. – *Rinktiniai raštai*, K. Gaivenis, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 248–251.

- Gaivenis Kazimieras 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys* [Lithuanian Terminology: Foundations of Theory and Standardization], Vilnius: LKI leidykla.
- Gaivenis Kazimieras 2004: Sudėtinių terminų pateikimas ir aiškinimas terminų žodynuose [Presentation and Explanation of Complex Terms in Terminological Dictionaries]. – *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos: straipsnių rinkinys Kazimierui Gaiveniui atminti* [Problems of the History and Present-Day Terminology: A Collection of Articles in Memory of Kazimieras Gaivenis], sud. A. Auksoriūtė, ats. red. S. Keinys, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 85–117.
- Gaivenis Kazimieras, Keinys Stasys 1990: *Kalbotyros terminų žodynas* [Dictionary of Linguistic Terms], Kaunas: Šviesa.
- ISO 704 2022: *ISO 704: 2022 (E) Terminology work – Principles and methods*, Geneva / Switzerland: International Organization for Standardization.
- Kvašytė Regina 2005: *Mokomasis terminologijos žodynėlis* [Educational Glossary of Terminology], Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Löckinger Georg, Kockaert Hendrik J., Budin Gerhard 2015: Intensional definitions. – H. J. Kockaert, F. Steurs, *Handbook of Terminology* 1, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 60–81. DOI: <https://doi.org/10.1075/hot.1>.
- Nilsson Henrik 2015: Enumerations count: Extensional and partitive definitions. – H. J. Kockaert, F. Steurs. *Handbook of Terminology* 1, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 82–100. DOI: <https://doi.org/10.1075/hot.1>.
- Rickevičiūtė Kristina 1960: Apibrėžimas per artimiausiąją giminę ir rūšinį skirtumą [Definition by Proximate Genus and Specific Difference]. – *Problemos* 1, 149–164. DOI: <https://doi.org/10.15388/Problemos.1960.0.7259>.
- Rimkutė-Ganusauskienė Aušra 2021: Sudėtinio termino dėmenų ir apibrėžties subordinacija: vieno atvejo analizė [Subordination between Components and Definition of a Combinative Term: Case Study]. – *Terminologija* 28, 175–191. DOI: <https://doi.org/10.35321/term28-08>.
- Sager Juan C. 1990: *A Practical Course in Terminology Processing*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- San Martín Antonio 2022: A Flexible Approach to Terminological Definitions: Representing Thematic Variation. – *International Journal of Lexicography* 35(1), 53–74. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijl/ecab013>.
- San Martín Antonio 2025: Optimizing Contextonym Analysis for Terminological Definition Writing. – *Information* 16(4). DOI: <https://doi.org/10.3390/info16040257>.
- Šalkauskis Stasys 1991: *Raštai 2: Filosofijos ir pedagogikos terminija* [Writings, Vol. 2: Philosophy and Pedagogy Terminology], Vilnius: Mintis.
- Temmerman Rita 2000: *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Umbrasas Alvydas 2022: Teisės aktų terminų ir jų apibrėžčių reikalavimų klausimu [On the requirements for the terms of legal acts and their definitions]. – *Terminologija* 29, 120–138. DOI: <https://doi.org/10.35321/term29-07>.
- VLKK_e: 2014 m. gruodžio 11 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-6 „Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2010 m. spalio 28 d. protokolinio nutarimo Nr. PN-6 „Dėl

svetimžodžių atitikmenų sąrašo“ papildymo“ [Protocol Decision No. PN-6 of 11 December 2014 “On the Supplementation of the Protocol Decision No. PN-6 of 28 October 2010 of the State Commission of the Lithuanian Language ‘On the List of Equivalents of Loanwords”]. Prieiga internete: <https://www.vlkk.lt/vlkk-nutarimai/protokoliniai-nutarimai/del-svetimzodziu-atitikmenu-saraso-papildymo-3>.

AUŠRA RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ

STRUCTURAL MODELS OF DEFINITIONS OF ANIMATION TERMS

Summary

This article examines the definitions of animation terms that have not previously been analysed from a terminological perspective. The empirical analysis draws on three glossaries of animation terms included in Ilja Bereznickas’s monograph *Animacija: nuo idėjos iki ekrano* (2017) and in the textbooks by Tomas Mitkus and Vaida Nedzinskaitė-Mitkė, *Animacijos industrija Lietuvoje: analizė ir galimybės* (2018) and *Animacijos pagrindai* (2020). In total, 145 definitions were analysed. The study employed descriptive, comparative, and other methods.

It has been established that, with respect to their relation to the concept system, the definitions of animation terms can be classified into three types: systemic, semi-systemic, and non-systemic. Systemic definitions were the most frequent (56% of all cases); within this group, intensional definitions predominated. Overall, intensional definitions accounted for 55% of all definitions, whereas extensional definitions were extremely rare (1%). Semi-systemic definitions (24%) can be further subdivided into encyclopaedic, mixed, and incomplete types; these definitions only partially conform to the structure and requirements of a logical (intensional) definition. Non-systemic definitions were the least common (14%) and comprise descriptive, synonymous, referential, and definitions that do not conform to terminological requirements. By their nature, non-systemic definitions do not locate the defined concept within the system of concepts.

Based on the analysis of the definitions of animation terms, intensional definitions can be regarded as the typical model that best accords with the notion of definition and with the requirements for terminological definition. Their structural model can be expressed as: defined concept = nearest superordinate (genus) + differentiating characteristic(s) (differentiae) that distinguish the defined concept from co-ordinate concepts. This yields a single-sentence definition. The structural model of extensional definitions is useful far less often and only in cases where it is possible to provide an exhaustive enumeration of all parts that constitute the terminological concept. Encyclopaedic and mixed definitions are applicable primarily in educational discourse. The types identified as descriptive, synonymous, and referential do not exhibit the binary logical structure characteristic of classical definitions; the same holds for definitions that do not conform to terminological requirements. Definitions of animation terms display variation, and their suitability for terminological purposes depends on compliance with the general requirements for drafting definitions.